

Kodeks o korištenju tehnologija baziranih na umjetnoj inteligenciji u radu Faktografa - udruge za informiranu javnost

Uvod	1
Opća etička načela korištenja AI	1
Specifična načela korištenja AI u radu redakcija Faktografovih medija	2
Specifična načela korištenja AI u administrativno-programskom radu udruge Faktograf	3

Uvod

Faktograf – udruga za informiranu javnost (dalje: Faktograf) osnovana je u cilju promicanja, razvitka i unapređenja profesionalnog i etičkog novinarstva u javnom prostoru, provjeravanja činjenica i suzbijanja dezinformacija u javnom prostoru, provjeravanja točnosti tvrdnji koje u javni prostor iznose digitalni mediji i korisnici društvenih mreža, osiguravanja prava javnosti na informiranost o pitanjima iz područja politike, kulture, društvene znanosti, civilnog društva, nezavisnosti novinarske struke.

Suočeni s rapidnim razvojem tehnologija baziranih na umjetnoj inteligenciji i njezina utjecaja na organizacije, medije, novinarstvo i naše publike, Faktograf donosi ovaj Kodeks o korištenju tehnologija baziranih na umjetnoj inteligenciji u radu Faktografa kako bi osigurao da tehnološki razvoj organizacije bude usklađen s načelima načelima dobrog upravljanja i transparentnosti rada te profesionalnim etičkim standardima novinarstva i otvorenog odnosa s publikom.

Ovaj Kodeks temelji se na:

- [Smjernicama za odgovorno uvođenje sustava umjetne inteligencije u novinarstvo](#), usvojenima od Upravljačkog vijeća za medije i informacijsko društvo (CDMSI) Vijeća Europe 30. studenog 2023.
- [Pariškoj povelji o AI i novinarstvu](#) iniciranoj od strane Reportera bez granica i sastavljenoj od strane 32 medijska stručnjaka iz 20 različitih zemalja
- [Poynterov vodič za etičku primjenu AI u redakcijama](#)
- [Etičkom kodeksu Faktografa - udruge za informiranu javnost](#)
- Pravilniku o tehničkim i organizacijskim mjerama zaštite podataka Faktografa
- Pravilniku o ovlaštenjima pristupa osobnim podacima Faktografa

U ovom Kodeksu pojam umjetna inteligencija (dalje: AI) koristi se sukladno članku 3. Akta o umjetnoj inteligenciji Europske unije te označava strojni sustav dizajniran za rad s promjenjivim razinama autonomije i koji nakon uvođenja može pokazati prilagodljivost te koji, za eksplicitne ili implicitne ciljeve, iz ulaznih vrijednosti koje prima, zaključuje kako generirati izlazne vrijednosti kao što su predviđanja, sadržaj, preporuke ili odluke koji mogu utjecati na fizička ili virtualna okruženja.

Ovaj Kodeks ima tri dijela:

- Opća etička načela korištenja AI
- Specifična načela korištenja AI u radu redakcija Faktografovih medija

- Specifična načela korištenja AI u administrativno-programskom radu udruge Faktograf

Opća etička načela primjenjuju se u svojoj cjelini prilikom primjene svih specifičnih načela korištenja AI.

Opća etička načela korištenja AI

Tehnologija: Faktograf može sudjelovati u izgradnji AI tehnologija i alata korisnih za novinarstvo i *fact-checking* pri čemu može ustupati proizvođačima podatke i *know-how* proizašao iz novinarskog rada redakcija uz pravičnu naknadu. U odabiru proizvođača tehnologija, Faktograf procjenjuje etičnost poslovanja proizvođača tehnologija te njihovu sukladnost sa zakonodavnim okvirom Europske unije i Republike Hrvatske. Prilikom odlučivanja o izgradnji i korištenju AI alata i tehnologija, Faktograf izrađuje procjenu rizika suradnje i korištenja tehnologije koju razmatra te procjenu omjera koristi i troškova. Prilikom procjena treba voditi računa o podacima na kojima je postojeći AI sustav treniran, koji su koraci poduzeti da ne dolazi do pristranosti sustava, na koji način i za koje svrhe će se koristiti Faktografovi podaci za treniranje sustava te u konačnici kome će sustav biti dostupan za korištenje i pod kojim uvjetima. Svaka postojeća tehnologija i alati će se prije donošenja odluke o njihovom korištenju testirati. Odluke o izgradnji i korištenju tehnologija i alata donose glavni urednici za medije i izvršni direktor/ica za organizaciju. Faktograf u svom radu neće koristiti AI alate i tehnologije za koje se ne može utvrditi porijeklo nastanka.

Sigurnost podataka: U svrhu automatizacije i smanjenja administrativnog opterećenja, Faktograf može koristiti AI tehnologije i alate za obradu podataka za potrebe izvršenja prava radnika/ca te prikupljanje sredstava za rad organizacije. Faktograf u pravilu ugovara cjelovita rješenja za administrativno-programske potrebe kako bi se osobni i organizacijski podaci ustupali što manjem broju proizvođača AI tehnologije.

Edukacija: Faktograf po potrebi organizira edukacije za radnike/ce o razvoju i trendovima u području AI u novinarstvu i medijima te osigurava da svi radnici/e imaju pristup specijaliziranim edukacijama kako bi ojačali svoja znanja i vještine korištenja AI alata. Dodatno, Faktograf kroz svoj rad potiče jačanje otpornosti čitatelja i šire zajednice na AI dezinformacije te provodi edukacije o AI dezinformacijama.

Transparentnost: Faktografovi mediji, kao i udruga Faktograf, na svojim web stranicama objavljuju koje AI tehnologije i alate koriste u svojem radu te za koje svrhe.

Ljudski nadzor: Svaki sadržaj, novinarski ili programski, prije nego ga se podijeli s drugim osobama ili organizacijama, treba biti provjeren od strane osobe koja je koristila sustav, a u slučaju novinarskog rada i od strane nadležnog urednika/ce. Faktograf neće objavljivati tekstualni, audio ili video sadržaj generiran AI alatima i tehnologijama bez da je nad istim proveden ljudski nadzor.

Ekologija: Faktograf je svjestan ekološkog otiska tehnologije temeljene na AI te će racionalno koristiti nužne AI tehnologije i alate, vodeći računa o potrošnji energetske i vodnih resursa. Zaposlenici i suradnici udruge Faktograf bit će educirani o tome koliko resursa pojedini AI alati troše.

Specifična načela korištenja AI u radu redakcija Faktografovih medija

Novinarski rad: Za potrebe novinarskog rada mogu se koristiti AI tehnologije i alati za transkribiranje audio i video zapisa, prijevod, lekturu, redakturu, sažimanje, opremanje tekstova: kreiranje naslova, podnaslova i ključnih riječi (tagova). AI tehnologije i alati mogu se koristiti i za istraživanje te obradu velike količine podataka, kao i za pretraživanje relevantnog sadržaja. AI tehnologije i alati mogu se koristiti i u procesu verifikacije činjenične točnosti, ali isključivo kao pomoćni alat, ne u svrhu donošenja konačne ocjene činjenične točnosti. U AI sustave nije dozvoljeno unositi osjetljive osobne i druge podatke kojima redakcija raspolaže prilikom istraživačkog rada.

Sustav preporuka: Faktografovi mediji mogu koristiti AI automatizirani sustav za preporučivanje članaka, a koji se temelji na ključnim riječima pojedinih članaka. Ne mogu se koristiti AI tehnologije kako bi se pratilo ponašanje čitatelja te temeljem toga kreiralo personalizirane preporuke.

Komunikacija s publikom: Faktografovi mediji, kao i njegovi profili na društvenim mrežama, mogu koristiti *chat botove* u svrhu sumiranja i/ili prepričavanja sadržaja članaka za čitatelje, ali samo u slučaju da je udruga sudjelovala u razvoju takvih chat botova, dakle da joj je poznato na kojim su podacima *chat botovi* trenirani i da je sudjelovala u odlučivanju o tome koji će se podaci koristiti. Cilj te osigurati da *chat botovi* čitateljima pružaju samo činjenično točne i utemeljene informacije.

Audiovizualni sadržaj: Faktografovi mediji mogu koristiti AI tehnologije i alate za kreiranje audiovizualnog sadržaja pri čemu audiovizualni sadržaj mora biti jasno označen kao AI-generiran, uključujući i informaciju o korištenom alatu. Koristeći AI tehnologije i alate ne smije se uređivati autentične fotografije te video ili audio zapise na način da se mijenja njihov informacijski sadržaj ili kontekst.

Specifična načela korištenja AI u administrativno-programskom radu udruge Faktograf

Osobni podaci: Faktograf može u okviru korištenja AI tehnologija i alata koristiti isključivo one osobne podatke radnika/ca i vanjskih suradnika/ca koji proizlaze iz ugovora o radu, odnosno iz ugovora o autorskom djelu te podatke koji su nužni za ostvarenje prava radnika sukladno Pravilniku o radu. Faktograf će obavijestiti radnike/ce i/ili vanjske suradnike/ce o tome da AI tehnologije i alati obrađuju njihove osobne podatke u okviru općih ugovornih odredbi o obradi osobnih podataka.

Organizacijski podaci: Sukladno međunarodnim i europskim kodeksima za provjeravatelje točnosti činjenica, ključni Faktografovi organizacijski podaci su javni te stoga ne postoji prepreka da se ti podaci ustupaju sustavima AI tehnologija i alata u svrhu automatizacije rada. Ovo se ne odnosi na osobne podatke osoba ovlaštenih za zastupanje udruge kod kojih je dopušteno koristiti one podatke koji su javno objavljeni u registru udruge. Dodatno, postoje organizacijski podaci koji nisu javni, a tiču se individualnih plaća, honorara, troškova po dobavljačima, ugovora s trećim stranama, projektnih izvještaja, ugovora s NDA klauzulama,

strateških i operativnih planova i drugih unutarorganizacijskih dokumenata te se oni mogu ustupati AI sustavima isključivo anonimizirano ili u slučajevima da se radi o vlastitom lokalno smještenom AI sustavu kojem osobe bez ovlaštenja nemaju pristup.

Automatizacija rada: Automatizacija rada mora voditi računa o ranije navedenom vezano za osobne i organizacijske podatke. Kada su u pitanje AI tehnologije i alati koje Faktograf unajmljuje za svoje potrebe te se ne nalaze na vlastitom lokalno smještenom AI sustavu, Faktograf može koristiti AI tehnologije i alate za potrebe izrade putnih naloga, evidencija radnih sati i popunjavanje drugih obrazaca čije ispunjavanje je radno intenzivno. AI tehnologije i alati mogu se također koristiti za izradu zaspisnika i bilješki. Dodatno, mogu se koristiti AI tehnologije i alati za potrebe anonimizirane analitike i statistike organizacijskih poslova i procesa. Ukoliko automatizacija radnih procesa dovede do prestanka potrebe za pojedinim radnim mjestom, ta činjenica ne može biti valjan razlog za prestanak radnog odnosa, već će se radniku/ci ponuditi drugi odgovarajući posao unutar organizacije, a sukladno kvalifikacijama radnika/ce.

Izrada analiza, projektnih prijedloga i izvještaja: AI tehnologije i alati mogu se koristiti za prijevod, lekturu, korekturu, redakturu, sažimanje, oblikovanje naslova i podnaslova, obradu većih količina podataka, sistematizaciju unutarorganizacijskih podataka te kreiranje vizualnih elemenata kao što su grafovi i infografike.